

ПИТАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ВИКОНАННЯ/ВІДБУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИМИ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ

Марчук В. Т.

*доцент кафедри професійних та спеціально правових дисциплін
юридичного факультету Буковинського університету
м. Київ, Україна*

Безумовна важливість, актуальність та складність теоретичних і прикладних проблем виконання і відбування покарання у виді довічного позбавлення волі, а також необхідність розроблення практично спрямованих пропозицій і рекомендацій для їхнього вирішення, зумовили потребу прийняти участь у III – Міжнародному форумі «Пенітенціарна система у глобальному вимірі»

Питання оптимізації процесу виконання/відбування покарання у виді довічного позбавлення волі в Україні є одним із стратегічних завдань пенітенціарної системи, оскільки проведені упродовж останніх років реформи кримінально-виконавчої системи і її трансформація в пенітенціарну систему, спрямовані на забезпечення дотримання прав і свобод засуджених/ ув'язнених в місцях несвободи та впровадження в законодавчий і виконавчий процес міжнародних стандартів функціонування органів і установ виконання кримінальних покарань.

Наразі в Україні діє Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року, яка була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України 16 грудня 2022 року. Даним розпорядженням одночасно було затверджено операційний план її реалізації у 2022–2024 роках [1]. На жаль, російсько-українська війна певним чином вплинула на реалізацію стратегії реформування пенітенціарної системи, і створила ряд не передбачених прецедентів, зокрема:

- евакуація засуджених з колоній, які тимчасово попали в перші дні війни в окупацію;
- відсутність відповідних наказів з боку керівництва Міністерства юстиції України, як діяти в умовах воєнного стану, що породило не однозначність прийняття начальниками виправних колоній рішень;
- перехід певної кількості персоналу місць несвободи на бік ворога на окупованих територіях;

- реальне знищення або пошкодження в'язничної інфраструктури збройними силами російської федерації, що призвело до її закриття і переведення засуджених у більш небезпечне місце;
- повільна робота над створенням у виправних і виховних колоніях, слідчих ізоляторах, завдання яких забезпечити належні умови тримання засуджених та осіб, узятих під варту;
- не належна система запобігання катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими і ув'язненими;
- забезпечення права на охорону здоров'я та медичну допомогу, соціальний захист, як засуджених так і персоналу місць несвободи.

Ці та інші питання негативно впливають на оптимізацію процесу виконання/відбування покарання в Україні взагалі, і такого виду покарання, як довічне позбавлення волі, зокрема. Отже, покарання у виді довічного позбавлення волі не можна розглядати як новий вид покарання, оскільки пройшло майже 22 роки з моменту його введення у Кримінальний кодекс України, і він став дієвим інститутом заміни на смертну кару.

З урахуванням викладеного головне призначення судом покарання у виді довічного позбавлення волі полягає не лише в тому, що він кореспондується з реформуванням кримінально-виконавчої системи та її трансформації в пенітенціарну систему, а й тією ознакою, яка визначає одну із цілей стратегічних завдань пенітенціарної системи.

Як самостійний предмет розгляду оптимізації процесу виконання/відбування покарання у виді довічного позбавлення волі в Україні виокремлюється у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених. дослідження оптимізації процесу виконання/відбування покарання у виді Найчастіше зазначений вид покарання розглядається разом з позбавленням волі на певний строк і саме в рамках кримінально-правових досліджень, а не кримінально-виконавчих розробок.

Проведене нами поглиблене дослідження покарання у виді довічного позбавлення волі показує, що за своєю сутністю цей вид покарання є найсуворішою мірою державного примусу, а його зміст полягає в істотному обмеженні громадянських прав і свобод засудженого, що виражається у найвищому ступені ізоляції, триманні переважно у приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки, а тому його оптимізація до міжнародних стандартів потребує удосконалення правової бази [2, с. 15].

З урахуванням того, що в кримінально-виконавчій науці оптимізація процесу виконання кримінальних покарань розглядається, як особлива діяльність [3, с. 51] ми вважаємо, що для суб'єкта виконання покарання у виді довічного позбавлення волі має свою

складність, оскільки утримання засуджених у виправних колоніях максимального рівня безпеки потребує окремої процедури.

Щодо особливостей оптимізації процесу утримання засуджених до довічного позбавлення волі варто наголосити, що цей процес передбачає:

- обов'язкову сувору ізоляцію засуджених;
- у кримінально-виконавчій установі закритого типу розташовуються ДІЗО, ОК (одиночна камера), камери для праці засуджених, карцер;
- окремо передбачаються дворики для прогулянки засуджених до довічного позбавлення волі;
- в обов'язковому порядку камери обладнуються квартирками для зняття та одягання наручників на засуджених;
- у ПКТ обладнуються спеціальні ізольовані приміщення для проведення соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, надання їм телефонних розмов, побачень з адвокатами, іншими особами та здійснення особистого приймання засуджених;
- для надання медичної допомоги засудженим до довічного позбавлення волі додатково обладнуються палати-камери для ізоляції та лікування таких засуджених, а також палати для проведення маніпуляцій, перев'язок та стаціонарного лікування.

Висновок. Оскільки кримінально-виконавча система України в умовах воєнного стану проходить трансформаційні процеси реформування, оптимізація процесу виконання/відбування покарання у виді довічного позбавлення волі має на якісно новій основі відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством забезпечити виконання вказаного виду покарання.

Література:

1. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.10.2023).

2. Марчук В.Т., Богатирьова О.І. Довічне позбавлення волі в Україні : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., заслуженого діяча науки і техніки України І.Г. Богатирьова. Київ : ВД «Дакор» 2021. 288 с. С. 15.

3. Яковець І.С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань : монографія. Х. : Право, 2013. 392 с. С. 51.